

שמיעתא עמיקתא

גליון תרס"ח | פרשת חיי שרה | תשפ"ו | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמיעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם מלים בשבת תינוק הנולד בלידת מלקחיים

א. מילה בשבת ופדיון בכור ביוצא דופן. ב. ממתי חשיב ילוד. ג. עוד בענין הני"ל. ד. מילה בשבת אחר לידת מלקחיים או שאיבה. ה. פדיון בכור הנולד באמצעות מכשירים.

א. מילה בשבת ופדיון בכור ביוצא דופן

כתוב בפסוק (ויקרא פי"ב פס' ב ופס' י) "אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא" - "ואם נקבה תלד וטמאה שבעים כנדתה". וכת' **רש"י** (נדה כא. ד"ה ואם לאו) דיולדת אף בלא דם נמי טמאה דכתיב כימי נדת דותה תטמא. ואיתא **בנדה** (מ.) יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה רבי שמעון אומר הרי הוא כילוד. ומפרש **בגמ'** דטעמיה דתנא קמא משום דכתיב (ויקרא פי"ב פס' ב) אשה כי תזריע וילדה עד שתלד ממקום שמזרעת. ואמר רבי יוחנן (מא:) דלדברי הכל אם לא יצא דם אלא דרך דופן היא טהורה משום דכתיב (שם פי"ב פס' יח) את מקורה הערה מלמד שאינה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה. ו**פרש"י** יוצא דופן - על ידי סם נפתחו מעיה והוציאו את העובר לחוץ ונתרפאת, ע"כ.

ועיין **ברע"ב ובתפארי"** (בכורות פ"ח מ"ב) שמפרשים דיוצא דופן היינו שקרעו דופן בטנה. וכן הוא **במ"ב** (סי' שלא ס"ק טז) דיוצא דופן היינו שנתקשה אמו בלידתה והוציאהו לאורך הבטן ע"י סם. ודעת **הגרש"א זצ"ל** (נשמת אברהם או"ח סי' שלא ס"ק ז) שכן כוונת רש"י שהוציאהו דרך דופן הבטן. ועי' **בשו"ע** (יו"ד סי' קצד סעי' א וסעי' יד) שפסק דיולדת, אפילו לא ראתה דם, טמאה כנדה, בין ילדה חי, בין ילדה מת ואפילו נפל. ויוצא דופן, אם לא יצא דם אלא דרך דופן, אמו טהורה מלידה ומנדה ומזיבה, ע"כ. ועי' **בשו"ע** (יו"ד סי' שס טע' יד), **בט"ז** (שם ס"ק ט) ו**בסד"ט** (סי' קצד ס"ק כז) בענין הנולד אחרי נפל יוצא דופן.

ואיתא **בשבת** (קלה:) אמר רב אסי כל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לחי' (האלב נימול מיד, רש"י), איני והא איתמר יוצא דופן ומי שש לו שתי ערלות בר הווא וחוייב בר רב, וחד אמר מחללין עליו את השבת, וחד אמר אין מחללין, עד כאן לא פליגי אלא לחלל עליו את השבת, אבל לחי' ודאי מחללין ליה, הא בהא תליא. ו**פרש"י** הא בהא תליא - וחילול שבת תלי במילה לשמונה, דמי שנימול לשמונה - דוחה שבת, ומי שאינו נימול לשמונה - אינו דוחה השבת כו', ע"כ. ועיי"ש שהגמ' דמוקי לה כתנאי דתי"ק סבר אע"ג דאין אמו טמאה לידה נימול לחי', ורבי חמא סבר כל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לחי'. וכת' **הר"ן** (שם נד: ד"ה ולענין) **שה"ר יונה** פסק כרב אסי ואחרים פוסקים דלא כוותיה אלא כתי"ק דרבי חמא. ו**הר"ף** (נד: - נד: ברי"ף) לא הכריע. וכת' **הב"י** (יו"ד סי' רסג) משמע דמספק"ל מילתא הילכך מטילין אותו לחומרא דנימול לחי' ואין מחללין עליו את השבת, וכן דעת **הבה"ג** (מילה כד ע"ג וכה עג), **הר"ז** (שם נד:), **הרא"ש** (שם סי' י) ו**הרמב"ם** (פ"א ה"ז וי"א). וכן הוא **בשו"ע** (יו"ד סי' רסו סעי' י ואו"ח סי' שלא סעי' ח).

ב. ממתי חשיב ילוד

ואיתא **בנדה** (מב:) הווא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה מהו לממהל בשבתא כו', אמר ליה אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה, אמר ליה שמעית ולד דצויץ אפניא דמעלי שבתא ולא אתיליד עד שבתא, אמר ליה האי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הווא, והוי מילה שלא בזמנה וכל מילה שלא בזמנה אין מחללין עליה את השבת. ו**פרש"י** כגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור - ואוליד, וקאמר דאע"ג דאכתי ראשו בפנים הוא דהיינו בבית החיצון הוי כילוד וטמאה לידה וכרב אושעיא דאמר חוץ לפרוזדור ולד הוי. ו**הר"ף** (נה.) ו**הרא"ש** (סי' ט) הביאו האי עובדא ופרשו "כלומר שמעתי לולד שהיה צועק בבה"ש ולא אתיליד עד שבתא, אמר ליה הוציא ראשו חוץ לפרוזדור כלומר שאילו לא כן לא היה צועק דכל זמן שהוא במעי אמו פיו סתום, הוי מילה שלא בזמנה וכל מילה שלא בזמנה אין מחללין עליה את השבת". וכן פסק **הרמב"ם** (פ"א ה"טו').

מבואר דמאז שהוציא ראשו או ששמעוהו בוכה חשיב ילוד ומונים לו ח' ימים. וכת' **הר"י** (שם) שאם הוציא ראשו לפרוזדור בית הרחם ולא נולד אלא לחי' ימים מלין אותו מיד כי חשבתי ליה כנולד מיום שהוציא ראשו כדמוכח **ביבמות** (נא:) וכ"כ **הרמ"ה**, ע"כ. וכן פסק **השו"ע** (שם סעי' ד) שאם אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור מבעו"י, או ששמעו אותו בוכה, אפי' נולד אחר כמה ימים, מונה לו ח' ימים מיום שיצא ראשו או מיום ששמעו אותו בוכה.

ועי' **במהרי"ו** (סי' כה) שהביא עובדא שבספר **אביר"ה** (הל' מילה סי' תתצח) על תינוק שצעק במעי אמו ולא היתה מקשה, ומשמשה והרגישה שראש הוולד מונח בחדר, ולא הוציאו חוץ לפרוזדור, ולאחר כן ביום ג' נולד הולד, ופסק דמונין מיום הלידה ולא מיום הציצות, אע"ג דאמרינן **בנדה** (שם) דהיכא דצעק מונין מאותו יום, שאני הכא דהאם סותרת, נאמנת, ע"כ. וכ"כ **הרמ"א** (שם) ד"י"א דוקא בשבת, אבל אם אומרת דהתינוק היה מונח בבטנה כמו בשאר פעמים, לא היה לה לחלל לידה כלל, אע"פ ששמעו בוכה מונין לו מיום הלידה, דאע"ג דלא שכיח שיבכה בלא הוצאת הראש חוץ לפרוזדור, מ"מ האם נאמנת כו', ע"כ. ועי' **בנוב"ז** (יו"ד סי' קט) שכתב בענין אשה מעוברת שהיתה ישינה ובעלה היה נייער ושמע קול העובר בוכה במעי אמו, דטמאה י"ד יום ולא אמרינן אילו יצאה ראשו אגב צערה היתה מתערה כדאיתא **בנדה** (ג) דהכא כיון דרוב ולדות אינם בוכים קודם הוצאת הראש מידי ספיקא לא נפקא, ולא אמרינן ס"ס שמא זכר ושמא לא הוציא ראשו דהכא לא מהני ס"ס, עיי"ש. וכת' **הפת"ש** (סי' רסג ס"ק ז) **שהמנהג** נלמד לענין דלא הוציא ראשו היתה ישינה ושמעין קול הולד בוכה לא אמרינן דחשוב כילוד לילד, ואם אירע יום חס' בשבת אין מוהלין אותו דאמרינן אילו הוציא ראשו אגב צערה היתה מתערה ומסתמא לא הוציא ראשו, ואף דרוב ולדות אין בוכים קודם הוצאת הראש מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ואף בחול י"ל ג"כ דאין למולו עד שמיני ללידתו ממש, ע"כ.

ג. עוד בענין הניל

ואיתא **בנדה** (מב:) הנדה, והזבה, והשומרת יום כנגד יום, והיולדת כולן בטמאות בפנים כבחוץ. והקשו **בגמ'** דשלמא כולהו לזיכי, אלא יולדת אי בימי נדה, נדה. אי בימי זיבה, זבה וכו'. ותירצו שם, הכא במאי עסקינן בלידה יבשתא (לדכ"א לא נדה ולא זיבה - רש"י). לידה יבשתא מאי מטמא בפנים כבחוץ איכא, ותירצו כגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור וכדרב אושעיא דאמר גזירה שמא יוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור וכו'. ו**פרש"י** כגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור ואוליד, וקא' דאע"ג דאכתי ראשו בפנים הוא, דהיינו בבית החיצון, הוי כילוד וטמאה לידה כרב אושעיא דאמר חוץ לפרוזדור ולד הוי, ע"כ. מבואר דכל שהוציא לבית החיצון והוא הפרוזדור, ועדיין לא יצא לאויר העולם, חשיב כנולד.

וכן הוא **ברמב"ן** (הל' נדה פ"ח ה"ח) דכל שהוציא הולד ראשו לבית החיצון אע"ג שראש נמצא שם ולא יצא לאויר העולם חשיב כילוד. וכ"כ **האמריי והתוס' רי"ף** (נדה מב:).

ובדרך זה כת' **הרשב"ץ** (פסקים נדה פרק יוצא דופן מב:) שהיולדת שיצא העובר חוץ לפרוזדור, ועדיין הוא בפנים, מבין השיניים ולחוץ הרי הוא כילוד, ואמו טמאה לידה מאותה שעה, אע"פ שלא נולד עד לאחר אותו יום. וכן לענין מילה שאם לא נולד עד ליל שבת, אין מלין אותו בשבת. וגרי' לתשב"ץ שה"ה אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור בשבת ולא נולד עד לאחר שבת, שמלין אותו בשבת, דמההיא שעתה חשיבין ליה לוד ואות, ע"כ.

והנה **רש"י** (נדה מא. ד"ה האם) פירש דבין השיניים היינו דכמין שנינים יש בתוך הרחם - תלתולי בשר. ויעוי' **ברש"י** (נדה יז: ד"ה חדר ויבמות עה: ד"ה האם) שמבואר שרחם בלשון חז"ל פירושו פרוזדור (לפני שיצא לאויר העולם). ועי' בזה **באסיא** (ח"א עמ' 349 - 354). וכן פסקו **המשאת בנימין** (סי' מט), **הש"ך** (סי' קפו ס"ק ז), **הגר"ז** (אות יב), **ששבה"ל** (סי' קפג ס"ק ב) ו**המנה"ש** (תני סי' עב ענף ד אות לו ד"ה ולכם חושבנן). ו**החזו"א** (סי' צב ס"ק כח) נטה לשיטה זו ושאר בצ"ע. ועי' **ברמב"ם** (אסבי' פ"ה ה"ב-ד), **בב"י** (יו"ד סי' קצו וקפז), **בב"ח** (אם אות ח ושו"ת החדשות סי' לד וסי' קצו אות ב) ו**בבעל הסמ"ע** (הובא במשאת בנימין שם). ועכ"פ מבואר דכל שיצא מבין השיניים ולחוץ אע"פ שלא יצא לאויר עולם חשיב ילוד.

ועי' **בתוס'** (נדה שם ד"ה שתוציא) שכת' שדוקא אם הוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור טמאה, אבל בפרוזדור עצמו טהורה דלא חשוב כבחוץ כו', ואי"ת **דבחולין** (סח.) ו**בבכורות** (מו.) עביד צריכותא הא דתניא דראשו כילוד באדם ובבהמה דאי תנא בהמה משום דלית לה פרוזדור, אבל אשה דאית לה פרוזדור אימא לא, ומאי נפ"מ במאי דאית לה פרוזדור כיון דבעינן שיוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור כדמשמע הכא, וי"ל לפרוזדור דהתם לא הוי כי האי דהכא, דהתם קרי פרוזדור לעובי הירכים שמתכסה בהן ראשו של ולד והוא דלא חשיב כילוד כו' פירשו ש' בקונטרס, ע"כ.

ועי' **בעמק שאלה** (שאלתא זו אות ו) שכת' דשטת התוס' היא כרש"י ואע"פ שלא הוציא הולד את ראשו לאויר העולם חשיב כילוד. וכ"כ **החזו"א** (יו"ד סי' צב ס"ק לג) בדעת תוס' בתירוץ הראשון.

פניני הלכה

האם מותר לשקול בשבת לצורך מצוה

א. **תנן** (ביצה כח.) ר' יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ, וחכ"א אין משגיחין בכך מאזנים כל עיקר.

ובגמ' (שם) מאי כל עיקר, אמר רב יהודה אמר שמואל אפי' לשמרו מן העכברים. אמר רב אידו בר אבין והוא דתלמיא בתרטא (פרש"י בטבעת שותלין אותו בה כששוקלין דמחזי כנותנו לשם משקל). ואמר רב יהודה אמר שמואל טבח אומן אסור לשקול בשר ביד (פרש"י טבח אומן - שיועד לכוין משקל כנגד משקל בידיו. אסור לשקול בשר ביד - לאתוי הליטרא בידו מחת והבשר בידו אחרת ולכוין, דבחול נמי כיון דאומן הוא בכך אורחיה הכל). ושם כט. אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב מודדת אשה קמח ביו"ט ונותנת לתוך עיסתה כדי שתטול חלה בעין יפה, ובהל' כ"ב אמר אסור, והא תנא דבי שמואל מותר, אמר אב"י השתא דאמר שמואל אסור ותנא דבי שמואל מותר, שמואל הל' למעשה אתא לאשמועינן. ע"כ. ומבואר דלשמואל אפי' בתוך ביתו אסור. ויעוי' עוד בחידושי הרשב"א ביצה כח.

וכת' **הרמב"ם** (בהל' יו"ט פ"ט הל' י"ט והלאה) דברים רבים אסור ביו"ט משום גזירת מקח וממכר, כיצד אין פוסקין דמים לכתחילה על הבהמה ביו"ט וכו', כשהן מחלקין לא ישקלו במאזנים, שאין משגיחים בכך מאזנים כל עיקר, אפי' ליתן בו בשר לשומרו מן העכברים אסור אם היו המאזנים תלויין מפני שנואה כשוקל בכך מאזנים. וטבח אומן אסור לשקול בידו. ע"כ. ובהל' כ"ב כתב אב"י דאם לא תמוד קמח לעיסה. ובהל' שבת (פכ"ז ה"ח) כתב - אחד המוכר בפה או במסירה אסור, בין במאזנים בין שלא במאזנים, וכשם שאסור לשקול כך אסור למנות ולמדוד בין בכל מידה בין ביד בין בחבל.

וז"ל **השו"ע** (סי' ת"ק ס"ב) - אסור לשקול בשר **אפי' בביתו** לידע כמה יבשל, ואפי' ליתנו בכף מאזנים לשמרו מן העכברים אסור אם היא תלויה במקום שרגילין לשקול בה, ואפי' לשקול מנה כנגד מנה אסור. ומותר לשקול בידו שלוקח החתיכה בידו ומשער כמה יש בה, וטבח אומן אפי' זה אסור. ובסי' תקי"ז כת' יש מודדין קמח ביו"ט כדי ללוש אלא יקח באומד. **ב. תנן** (שבת קט.) מפריין דברים בשבת וכו' ופוקקין את המאור ומודדין את המטלית ומודדין את המקוה, ומעשה בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית שפקקו את המאור בטפיח וקשורו את המקידה בזמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו, ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת. **ובגמ'** (שם קנז:) עולא אקילע לבי ריש גלותא חוייה לרבה בר רב הונא דיתיב באוונא דמיא וקא משח ליה, אמר ליה אימא דאמרי רבנן מדידה מדידה, דלאו מצוה מי אמור, אמר ליה מתעסק בעלמא אנא.

וכת' **הרמב"ם** (פכ"ד מהל' שבת ה"ח) ומודדין מדידה של מצוה כגון מקוה לידע אם יש בו כשיעור או בגד לידע אם סביל טומאה.

וכיוצ"ב כתב **בשו"ע** (סי' ש"ו ס"ז) מותר למדוד בשבת מדידה של מצוה, כגון למדוד אם יש במקוה ארבעים סאה. ולמדוד אזור מי שהוא חולה וללחוש עליו כמו שנוהגים הנשים, מותר, דה"ל מדידה של מצוה. ו**במג"א** (ס"ק ט"ו) הביא דברי **התוס'** (שבת קכו:) דדוקא מדידה דלא הוי איסור כ"כ אלא משום דהוי כעובדא דחול, שרי במקום מצוה, אבל מילי אחרניא לא.

ג. וילעי' במה דמצינו דהתיירו מדידה של מצוה, אם ה"ה דשרי שקילה של מצוה, דהא תרווייהו נאסרו משום עובדין דחול. או לילמא שקילה חמיר טפי, ומש"ה סתם מחברב בהל' יו"ט לאסור שקילת הבשר ולא כתב להתייר במקום מצוה. וכדאמרינן בגמ' אין משגיחים בכך מאזנים כל עיקר. [ומצינו **במג"א** (סי' ת"ק ס"ק ד) דכתב דבשקילה אסור אפי' אינו מדקדק רק פיתח מעט או מוסיף מעט, אע"ג שבלמדיה שרי כמ"ש בסי' שכי", דשאני התם דאינו נראה כמודד, רק שפוקל לכלל, אבל משקל בכל ענין אסור].

ובאילת השחר (שבת קנז.) הביא בשם **הגר"ש"א זצ"ל** דרך למדוד מותר דלרב מצוה ולא לשקול, ועי"כ למצות אכילת מצה א"י לשקול את הכזית. והטעם לחלק אפשר משום דשקילה נראה טפי כמקח וממכר, משום דרוב עניני מקח וממכר הוא במשקל. עכ"ד.

ויעוי' **בחינוך** (מצוה שט) שכת' גבי חשיב"ס ביה"כ דראוי להאכילו משה מעט ולתת ריוח בין אכילה ושתיה כדי אכ"פ, דמותר לשקול ולשער דברים הללו ביה"כ לעת הצורך, דמוטב נחוש ונרחיק שלא לאכול שיעור ולא נחוש לאיסור המשקל שהוא מדרבנן.

ועי' **בסד"ט** (סיד קצד סייק כב) שכת' עי"פ **הרמב"ם** (בכורים פי"א הי"ד) שכת' שיי"כל נפל שאין אמו טמאה לידה כגון המפלת כמין דגים וחגבין או מפלתי יום ארבעים וכיוצא"ב, הבא אחריו בכור לכהן וחייה לפדות", וממילא כן מהו הוא לול לענין טומאת לידה הרי הוא ולד לענין בכור כהן. אלא דעיי"ש (סי' קצד סייק כו) שד"ס חשב ב' **הדרבי נועם** שדן בענין זה, וכתב בשם **המהר"א הלוי** פסק דלענין בכור לכהן ביציאת ראשו חוץ לפרוזדור שהוא חוץ לבין השניים סגי דחשיב כילוד ואע"ג שלא יצא עדין לאויר העולם. אולם **הסד"ט** גופא מסיק שם דלא הוי כילוד עד שיצא לאויר העולם ושכן הוא המנהג. וכן דעת **היעב"ץ** (מגדל עוז בריכה עליונה חל ז' אות ט). וכן **המנים מאירות** (ח"א סי' ז') דחה דברי **התוס'** **והדריב נועם** הנ"ל. וכן פסק **החלקת יואב** (ח"א יו"ד סי' כו ד"ה ואי"כ). **וההר צבי** (יו"ד סי' רמח) פסק כחתולקים. ועי' **בתוס' יו"ט** (אהלות פי"ז מ"ד) ו**בתוס' רע"א** (נדה פי"ה מ"א).

ד. מילה בשבת אחר מלקחיים או שאיבה

והנה במקרים שיש פתיחה מלאה אין התקדמות של התינוק החוצה במשך כמה שעות, לפעמים יש צורך בלידת ואקום, שמצמידים לראש התינוק מכשיר הנראה כמו גביע, המפעיל כוח שאיבה, ועוזרים לתינוק לצאת. כמו כן לפעמים במצבים כאלו מבצעים לידת מלקחיים, הנראים כמו שתי כפות מוצלבות, בעלות ארבעה חלקים. שבאמצעותם תופסים את התינוק, ומנחים אותו החוצה. והנה בדרי"כ לידת ואקום אינה גורמת חציצה במקום, משא"כ לידת מלקחים. ויש לדון אם לידת מלקחיים דינה כלידה גרילה שיש בה משום טומאת לידה ומלים את הנוול ביום השמיני אף כשחל בשבת, או דלמא דמיא ליוצא דופן כיון שיצא בעזרת מכשיר הגורם חציצה בין ראש התינוק לגוף אמו.

ויעוי' **בצפת פענח** (לרנצובור אסי"ב פי"ד ה"א) שמתפק בענין טומאת לידה, האם הלידה גורמת הטומאה או הולד גורם הטומאה. ותלה זאת במח' ר"ש ורבנן המובאת לעיל באות א' גבי יוצא דופן, דרבי שמעון דסובר דטמאה היא משום דסובר שהולד גורם לטומאה וביוצא דופן איכא ולד, ורבנן דסברי דיוצא דופן אין אמו טמאה, משום דסברי דהלידה גורמת להטומאה, וביוצא דופן אין כאן לידה, עיי"ש. מעתה כיון ש"הלידה גורמת", יש לדון שמא לידה עיי' מכשירין אינה בכלל "לידה".

ועי' **בספר אות חיים ושלום** להגאון ממונקאטש זי"ל (מילה סי' רסו סייק ה) שכת' וז"ל: בהיותי בברלין שמעתי שהורה שם רב א' במקשה לילד ביום ש"ש שהוציאו הרופאים את הולד עיי' אינסטרומענטען [עיי' כלים] וצבתים שלהם ויצא הולד חי ובריא, וביום השמיני שהוא חל בשבת הורה המורה הנזכר שאסור למוול בשבת דזה הוי גי"כ בכלל יוצא דופן שאינו נימול בשבת כיון שלא יצא בעצמו כמו שאר הילדים. ואני אמרתי כי דעתו של החכם הלז הוא יוצא דופן שלא כדרך החכמים בחכמת התורה. ואולי אטעתי לשון **הא"ר** (או"ח סי' שלא) שכת' שיוצא דופן שפתחו "ררחה" עיי' סם והוציאוהו לחוץ ע"כ חשב הנ"ל כיון שזהו גי"כ מתחבולות הרופאים עיי' כלים שהוציאוהו אף שיצא דרך פי הרחם (שהרחיבוהו הרופאים בכליהם והוציאו הולד) חשבו ליוצא דופן, אך זה פשוט, וכבר כתב גם **בסי' כורות הברית** שגם מש"כ בדפוס **בא"ר** (שם) שפתחו "ררחה" הוא ט"ס וצ"ל "בטנה", דבאמת היכא שיצא דרך פי הרחם לא הוי בכלל יוצא דופן רק כשפתחו בטנה וז"ב ופשוט, ע"כ. והובא **בצי"א** (כ"ח"ב סי' נה) ו**בטה"ב** (ח"ב סי' יא סוף הג' נה). דאף אם גולד עיי' כלים חשיב ילוד ואין דינו כיוצא דופן, ומסתמית דבריו נרא' דאף אם יש חציצה בלידה מחמת הכלים אינו בכלל יוצא דופן, אע"פ דלענין פדיון בכור יש סוברים דבכה"ג לא חשיב פטר רחם כמבואר להלן.

אלא דעי' **בהר צבי** (יו"ד סי' רמח) שהביא דברי **הסד"ט** הנ"ל שכת' עי"פ **הרמב"ם** שדן בכור וטומאת לידה א' הוא וכל מה שהוא ולד לענין טומאת לידה הרי הוא ולד לענין בכור לכהן. נמצא דלשיטות דס"ל דאף כשעדיין כולו בפנים חשיב כילוד לענין טומאת לידה ממילא דלענין מילה נמי חשיב לידה ונימול בשבת, וכפי המבואר ב**רמב"ם** (שם) שדן בכור וטומאת לידה אחד הוא שהרי כת' "כל נפל שאמו טמאה לידה הבא אחריו אינו פטר רחם". ועיי"ש שכת' לפי"ז בלידה שמרחיבים את הפתח עיי' ניתוח, כיון שהניתוח הוא במשחה אחרון (ביציאה) כבר יש לו דין ילוד ולא שייך לדון בזה דין יוצא דופן דבלא זה כבר ילוד הוא, ע"כ. ומבואר דס"ל ש'אם יש חציצה בפנים כיון דיש חציצה דינו כיוצא דופן ואין משום טומאת לידה ולא מלן אאת התינוק בשבת דהרי טואת לידה, מילה ובין בכור דינם שווה.

אלא דעי' להלן בענין פדיון בכור אדם תינוק שנולד ובשעת לידתו היה חציצה לפי כמה פוסקים אין משום חציצה וחיוב בפדיון. ו**מהרמב"ם** הנ"ל דס"ל שדן בכור וטומאת לידה אחד הוא, ה"ה בני"ד דחציצה אינה מעכבת דיני טומאת וילדת.

ובאמת יי"ל ד**הרמב"ם** לא השווה דין בכור לטומאת לידה אלא בענין 'צורת הולד' הנוול כמין בהמה וכדו', דבזה יורה שם, אבל בענין 'צורת הלידה' יי"ל דכו"ע לא פלגי' שחציצה אינה מעכבת. וסתמיתו הפוסקים דאין חציצה מעכבת בטומאת לידה ומילה. ואיכא עוד נפ"מ דלא בענין שאיבת ואקום של עובר מת מותן דחור, והסתמט בעזרת ציצירת המחוברת למכשיר שאיבה ומוציאים את העובר דרך הצינור בעובי של כ-5 מ"מ המוחדר תוך הרחם, דאם נימא דחציצה לא מעכבת בטומאת לידה הרי היא טמאה, אולם אפשר דבכה"ג גרע מחציצה ודמי טפי ליוצא דופן. וצ"ע.

ה. פדיון בכור הנוול באמצעות מכשירים

אייתא **בחולין** (ע) בעי רבא כרכו בסיב מהו, בטליתו מהו, בשליתו מהו, בשליתו אורחיה הוא, אלא בשליא אחרת מהו כרכתו ואחתות והוציאתו מהו, היכי דמי אי נפק דרך רישיה פטרתיה, אלא נפק דרך מרגלותיו. ו**פרש"י** מהו - שתהא חציצה ואמרין כיון דלא נגע ברחם לא קדיש דהא רחם הוא דמקדש בדבידה תלא רחמנא ולקמן בעי איתמו כרכו ואת"ל סיב הוי חציצה דמין שלא במינו הוא. אי נפק דרך ראשו - ואחר שהוציאו אותו עשו בו אחד מן הדברים (שהם) פטרתיה - רישיה לרחם וקדשו מיד דהא יצא ראשו הרי זה כילוד. דרך מרגלותיו - וקודם יציאת רובו כרכוהו, ע"כ. ועי' **בתוס'** (שם ד"ה כרכתו ובכורות ט. ד"ה אמר רב) ו**ברמב"ם** (בכורות פי"ד הי"ז) אך שלמדו את הסוגיא. ולמעשה לכו"ע בענין בהמה מספק עכ"פ יש חשש חציצה.

ויש לדון בענין בכור אדם אם איכא משום חציצה כמו בבכור בהמה, ואם נימא שיש דין חציצה, לדעת הפוסקים דילוד הוא רק כשמוציא את ראשו לאויר העולם, בלידת מלקחיים וכדו' יש לדון דלמא לא חשיב פטר רחם, לדעת הסוברים דלא חשיב כילוד עד שיצא הראש לאויר עולם יש בזה משום חשש חציצה, ואף לסוברים דכל שיצא לפרוזדור סגי פעמים שיש לחוש משום חציצה לפני שהוציא כן הראש מבין השניים.

והחלקת יואב (שם) נקט דדין בכור אדם כדין בכור בהמה ועל כן איכא משום חציצה, אפי' במיעוט ראש, ואע"פ ששאר הגוף יוצא ללא חציצה מ"מ תו לא חשיב פטר רחם. אולם **האבני"ז** (יו"ד סי' שצא-שצד) נקט דבכור אדם דינו כבכור בהמה דאיתא **בבכורות** (ט:) דכשאיכא חציצה האיננו מינו חוצץ ולא נקדש בבכורה, אלא דעיי"ש שנקט דבעינן חציצה בכל. ו**נדברי ציב** (יו"ד סי' ה) סמך להקל עכ"פ היכן שהוא מיעוט, ועיי"ש דבכה"ג חייב וגם מכח ממה נפשך או דמקצת מקדש, או דעכ"פ מין במינו אינו חוצץ והך כלל שמסייע להולד גי"כ כמין במינו הוי.

והמהר"ש ענגיל (ח"ד סי' ט) פסק דבכה"ג בכמעט כל הראש וכל הגוף נוגע בלי שום דבר, ועוד דיי"ל דבמקום סכנה אין הכלי בכלל חציצה.

והלבושי מרדכי (יו"ד תנ" סי' קל) כתב שרופא שאוחז הולד עיי' מלקחיים או כפות ודאי דאינו מכסה כל הראש, דהא פניו עם החוטם אפשר דיש סכנה לולד שלא יחנק, כי לא יכיל הרוח בנשמת חיים באפיו, א"כ **לרמב"ן** (הל' בכורות שם) דחשיב ליה ספיקא ישנו סי"ס לחיוב בבכורה, דהא חציצה גופא נשאר בתיוקן, והוי שפיר סי"ס, וגם יש סברא לחלק בין אדם לבהמה כמו שכתבתי לעיל, א"כ יש דיעב בבכורה לפדות בברכה כו' אם אפשר דחשבינן דרכו בכך, כמו לרש"י בחולין (שם ד"ה כפרה) דלמדתא אשה לבהמה להוציא בידה, וגם דלסברת ר"ת (שם תוס' ד"ה כרכתו) יי"ל כן, ואינו חולק רק בפירוש אוחתות אחותו. ותו אין אתי, ע"כ. ו**השרידי אש** (ח"ב סי' פג) כת' **שהדובב מישרים** יצא להתיר בזה פדיון בברכה בכה"ג, עיי"ש. ודעת **האג"מ** (יו"ד ח"ג סי' קנה) שעיקר ענין חציצה ליכא לענין בכור אדם דהא לא מצינו שמצד חציצה לא יהיה הולד בדין בכורה אלא בבכור בהמה.

ובשערים מצויינים בהלכה (ח"ד סי' קסד אות טז) הביא דברי פוסקים הנ"ל והוסיף בשם **הצפת פענח** (סי' ז') שנר' דחייב בפדיון עם ברכה מאחר ואין הרופאים אוחזים את ראשו במלקחיים להוציאו אלא רק לאחר שיצא כבר מבין השניים, ממילא אין בזה שום חשש חציצה כלל, כיון דמיד כשהוציא את ראשו חוץ לבין השניים יש עליו דין ילוד. ועיי"ש שכן דעת רוב הפוסקים דחייב בפדיון. וכן פסק **הש"ת ומהנהגות** (ח"א סי' תרסה) כי נקרא גם בזה לידה. ושכן הורו **הגהי"ז סולוביצקי, הרב מטשיביץ, ורבי פנחס עפשטיין זצ"ל**, וכך המנהג לפדות גם בכורים שנולדו באמצעות מלקחיים, עיי"ש.

מסקנא דדינא

א. תינוק שנולד בניתוח קיסרי (יוצא דופן) אין מילתו דוחה את השבת. אבל תינוק הנוול בעזרת כלים (לידה מכשירנית) כגון לידת מלקחיים וכדו' אף באופן שיש חציצה במקום הלידה, מילתו דוחה את בשבת. **ב.** תינוק שנולד בניתוח קיסרי פטור מהבכורה ופטור הבא אחריו. והנוול בעזרת כלים, יש מי שאומר שאם מחמת המכשירים לא נגע כל הראש במקום, יש בזה משום חציצה ופטור מפדיון. ודעת רוב הפוסקים שחייב בפדיון בברכה, וכן נוהגים.

ולכאנן צי"ע אמאי לא התיר מחמת דהוי מחמתה של מצוה, דכי גרע ממדידת טפח לגבי הבאת הטומאה, דשרי בגמ' (שבת קנו:) משום דחשיב מצוה. ואי נימא דס"ל דשקילה לא הותרה אפי' לצורך מצוה, נתבארו דבריו, דאתא להתיר אפי' בשבת.

ובאמת כבר נעמד בנידון זה **בפתח הדביר** (סי' שיי' סיז') וצידד דדין שקילה כדין מדידה ותרווייהו שרו במקום מצוה, דאיסורא דתרווייהו משום עובדין דחול. מיהו עם כל זה מאי דמצין לשנויי דלא לעבד כעובדין דחול ממש משנינן, ולכן לא שרי לשקול באבן המשקל ממש כמעשהו בחול, כיון דאפשר לעשות המצוה כתקנה בלא"ה עיי' שישקול במעוי"י איזה כלי הראוי לתעמיש התר בו ביום, כגון כף או מזלג וכיוצ"ב. ויש להוכיח הדבר מהתוס' קסו: דפי' דלא התירו אלא מדידה משום דאין בו איסור כי"כ אלא משום דהוי כעובדא דחול, משא"כ פסק דהוי משום תוספת אהל. וא"כ ה"ה משקל שאין איסורו אלא משום דמחזי כעובדין דחול שרי. והביא שכן היה נוהג הרב הפרד"ס שהיה שוקל בכל לילי פסחים במאזנים כזית מצה, אלא דמקום אבן המשקל היה מניח מידי דמיכל כגון ערמונים ואגוזים ששקלם מעיו"ט וידע משקלם. וחזינון דס"ל להתיר שקילה של מצוה אפי' במאזנים.

אולם **בכה"ח** (סי' שיי' סייק סי"ג) אחר שהביא דברי פתח הדביר כתב דליבו ומכסר דבדר במאזנים טעמים (ולא פי' דבריו), והעלה דישקול כזית מצה בערב יו"ט ובלילה יניח אותה כגדו ויתן כמדתה באומד הדעת בלבד.

ומשמיה **דהגרש"ז** זצ"ל (שש"כ מהדו"ק פכ"ט סל"ח הערה צ"ח) כת' דצ"ע אמאי תגרע שקילה לשם מצוה ממדידה לשם מצוה. ובתיקונים ומילואים מאת הגרש"ז זצ"ל כתב להוסיף "אמאי תגרע שקילה הניכרת שהיא למצוה כמו גביע או מצה ממדידה לשם מצוה" נזכן הוא בד"מ פכ"ט הערה ק"ק). וביאור לדבריו מצינו בתשובה מבת"י (הובאה בשולחן שלמה סי' שיי' סי"ז) דאמנם שקילה יותר חמורה ממדידה דאית ביה מעשה טפי, אך כשינכר מדידות הגביע או מצה מתסתר דלא חמור יותר ממדידה של תחום שבת אשר נר' כאילו מודד שטח למכירה וכדו'. ובתשובה לשואל (מנח"ש יו"ט סי' תיק ס"א) השיב דפשוט דמותר למדוד שיעורים של מצה וכוונתו בכלי משקל כטנים בתיים, שאינו נראה כלל כדרך מקח ומכר והוי מדידה של מצוה ושרי. ומשמיה **דהגרש"ז** זצ"ל כת' (הל' שבת בשבת פ"ג סמ"ח) דאע"ג דשרי לשקול לצורך מצוה מ"מ אסור לשקול במאזנים, וכדאמרין בגמ' אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר [וזה דלא כ"ל משמו].

העולה לדנא - מדידה לצורך מצוה מותרת בשבת וביו"ט. וי"א דה"ה שקילה לצורך מצוה. ויש להקל כדבריהם במקום הצורך היכן דעושה כן במשקל ביתי קטן שניכר שאינו דרך מקח וממכר.

כתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלולו שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר פניני שבת קודש עניני שבת קודש

הטעם והשבת זכר ליציאת מצרים - יואנו מזכירים בה זכר ליציאת מצרים לכיון את הענין אשר ביארתו [א.ה. היינו דכיון שהקב"ה משנה את טבע העולם ע"כ שבראו], וכן בכל קידושי המועדות אנו מזכירין יציאת מצרים מפני זה הענין, וכן בתפילות אנו אומרים זכר ליציאת מצרים, אלא פינה העקרית להאמנת הדת כל עניינה עיקרית, וע"כ צריך כל אדם שיקדש בנחת מלה במלה ויכוין במה שמוציא בשפתיו ויאמן בו. ואפשר לומר שגם השבת הי' זכר ליצ"מ בצד מה, ע"ד שאמרו... כי משה שאל מפרעה יום אחד שיטוהו בו ישראל מעבודתם והודה לו פרעה ובחר להם יום למנוחה, וכשבאו במעמד הר סיני ונצטוו מפי הקדוש ברוך הוא זכור אתו יום השבת לקדשו והנחיל אותה להם ליום מנוחה לעולמים, שמח משה באותה מתנה שניתן לו אותו יום למנוחה והיה חפץ בעיני הבורא בו מיום אחר...

ואע"פ שמשמשת ימי בראשית יום ז' שבת איקרי... אפ"ה שמח משה באותה מתנה, דכיון שלא ניתנה תורה עדיין והיו עבדים בעבודת פרך איזה יום שעולה ברוצנו של פרעה לתת היו נוטלים ושמחים עליו יהיה מה שיהיה, אבל עתה שנתן להם המנוחה לנוח מעבודתם וביום מנוחה ברוצנו הבורא ית' ודאי הי' שמחה על שמחה ונתגלגל זכות עיי' זכאי ליום זכאי ועל כן שמח.

ולענין זה אפשר לומר כי השבת הוא זכר ליציאת מצרים כי בזמנו משה באותה מתנה, דכיון שלא ניתנה זוכרים יציאת מצרים וענין היום שנתן לנו שם למנוחה עיי' מרע"ה". (סדר היום, שבת שדך)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל:** **amikta@amikta.co.il**

להצלת התורם ומשפחתו © | שמעתא עמיקתא – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503